

Marina Petković Liker

GNIJEZDO - CRTICA O NASTANKU

„Gnijezdo – mjesto koje se želi stvoriti, koje nam je esencijalno potrebno, koje se gradi i razara iznutra ili izvana, koje se napušta i u koje se mogu useliti drugi; mjesto koje pamtimo, koje nam je temelj ili baza i u koje se često vraćamo ili se samo pokušavamo vratiti; mjesto koje možemo dograditi, popraviti i usprkos krhotinama obnoviti; mjesto koje je sigurno i toplo, a zapravo krhko i podložno različitim ozljedama; mjesto u kojem se može, ali je teško biti sam.” (ovako sam ga definirala u programskoj knjižici predstave)

Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru i dramaturg Dragan Komadina pozvali su me da režiram predstavu *Agatina pisma*, koja je trebala nastati kao dramaturška adaptacija poezije Marka Tomaša. Adaptaciju je planirao napraviti Dragan Komadina, ali je usred tog procesa odlučio da najprije treba pronaći redatelja.

U tom trenutku u mom redateljskom životu, za one koji prate *mainstream* scenu, nije se dogodilo puno. Ali za one koji prate „*under(under)ground*” scenu, događale su se zanimljive stvari. Upravo sam završila jedno (*Od terora. Ženska gesta kao odgovor na krizu. Kazalište empatije. Pokušaji.*) i započela drugo (*Udaljenosti*) kazališno istraživanje. Tijekom tog rada naučila sam: 1. da je moguće neiskazivo prebaciti u kazališno iskazivo, 2. da nisam osamljena u kazališnim čežnjama, 3. da je moguće uspostaviti drukčiju komunikaciju između gledatelja i publike, 4. da je moguće pronaći način na koji glumci bivaju živi na

Gnijezdo, autorski projekt Marine Petković Liker, 2018.

sceni i u sinergiji jedni s drugima i s publikom. Osim toga, oba su se kazališno-istraživačka projekta na svoj način bavila bolnim mjestom u intimnom, društvenom i političkom kontekstu, intimnim i obiteljskim odnosima, krizom kroz koju smo živjeti u ovom vremenu i prostoru prošli svi koji dijelimo određenu zajedničku prošlost.

S glumcima mostarskog HNK-a željela sam raditi predstavu koja korespondira s onime što je ta zajednička prošlost i što je stvarnost, ne samo Mostara, nego paradigmatički, cijele bivše države. A u Mostaru kao da se sve skupilo. Htjela sam raditi predstavu o jednoj obitelji, jer mi se čini da su obiteljski odnosi i intimni svjetovi najviše pogođeni

okolnostima u kojima smo se zatekli pogođeni nemogućnošću da se zbog političke manipulacije koja iscrpljuje ljudskost ponovo uspostave i ojačaju veze među ljudima. Kad me je Dragan Komadina pozvao da režiram predstavu u mostarskom HNK-u, s nadom da se mogu dogoditi *Agatina pisma* s kojima se tek trebalo vidjeti što bi se i

kako bi se..., rekla sam mu što mi je važno u kazalištu i kako to radim. Složili smo se da će mi dati slobodu da to pokušam i učiniti. Ipak, zbog programskog planiranja i prethodne najave, važno mu je bilo da to što radim ima veze s poezijom mostarskog pjesnika Marka Tomaša. Odlučila sam pročitati ne samo *Agatina pisma* nego svu njegovu poeziju te vidjeti što mogu učiniti s tim. Srećom, Tomaševa poezija bila je dovoljno zanimljiva, kvalitetna i emotivno-politička. Odmah sam prepoznala da imamo sličan svjetonazor, istu prošlost koju osjećamo približno jednako. I mogla sam se opustiti. Znala sam da je dovoljno to što imamo zajedničko polje osjećanja da se možemo na određeni način referirati jedno na drugo i da smjer u kojem želim ići s ovom predstavom nije samo moje osjećanje. Njegova poezija bila je potvrda da stvari još neko me izgledaju onako kako ih ja osjećam. Odabrala sam pjesme koje su mi se najviše sviđale, koje su govorile o onome o čemu sam kazališno željela govoriti, spremila ih u mapu za čitanje i otišla u Mostar upoznati se s glumcima, vidjeti i osjetiti kako oni osjećaju prostor i vrijeme u kojem žive.

Prosinac 2017. Nimalo jednostavno vrijeme za Mostar, BiH i Hrvatsku. Svježa vijest o samoubojstvu generala Praljka. Ponovno uznemirene emocije. Nataložena stvarnost političke indolencije. Sva sila potpunih kontradikcija. Dubinske otvorene rane i brutalni ožiljci društvenih i obiteljskih raspadanja. Ova prošlost, koju živimo kao sadašnjost, duga je godinama, desetljećima, stoljećima. Ona je u našem kolektivnom nesvjesnom i svjesnom. Ma koliko je potiskivali, ma koliko se trudili gledati u drugom smjeru, ona je tu, u nama i žvače nas, grize, isisava bez suosjećanja. Ta atmosfera stvarnost je koja je poticaj za nastanak predstave. Ne konkretni spomenuti događaj, već dugogodišnja atmosfera življenja na ovim prostorima. Kad prebacim fokus s upiranja prstom u politiku na promatranje i osluškivanje onoga što se događa na liniji bliskih odnosa, primjećujem i pitam se - zašto smo zapeli, gdje smo zapeli, kako ne možemo popraviti ovo mjesto na kojem živimo, a sve se već dugo raspada, krov nam prokišnjava i voda nam je u podrumu, zidovi su truli, ne isplati se renovirati, temelji su propali, ili nikad nisu niti bili stabilni, nema novca, snage ni strategije za potpunu obnovu ili ponovnu izgradnju, ne može se prodati, ne može se ise-

liti,.... Nekoliko vježbi s glumcima, nekoliko provjera kako reagiraju na zadatke koje im dajem, nekoliko izazova koliko su tankočutni u svojim svjetovima koje nose sa sobom. Sve beskrajno inspirativno, sve potvrdno, sve željno glumačkih izazova, sve uronjeno u stvarnost koja nas okružuje. Zajednički jezik imamo.

Da bih počela raditi na predstavi, u Mostar sam došla 28. siječnja 2018. Većina glumaca s kojima sam trebala raditi bila je u završnim pripremama predstave *Preobražaj* u režiji i adaptaciji dramaturga Segora Hadžargića. Započela sam rad samo s dvije glumice, Jelenom Kordić Kuret i Jadrankom Popović Miljko, svi ostali (Miro Barnjak, Bojan Beribaka, Angela Bulum, Nikolina Marić i Ivan Skoko) bili su u pretpremijernoj strci. Srela sam ih tek na premijeri *Preobražaja*, 8. veljače, kada su (čega se svi s urnebesnim smijehom sjećamo) pokušali izaći iz podjele pod raznim izgovorima. Jedan od razloga, odnosno strahova je bio i taj da dolazi „mlada“ redateljica bez teksta i „tražit će improvizaciju“. Izgovori koje su davali ne spominjem, ali neki spadaju u antologijske primjere dobrog humora. Ipak, uspjela sam ih nekako nagovoriti da dođu na probu. Premijera je planirana (i održana) 14. ožujka 2018. Došli su na prvu probu i ostali. Nisu se više dali izbaciti !)

Prva proba sa svim glumcima održana je na sceni. Ne u pokusnoj dvorani ili maloj čitačoj sobi u kakvima se inače drže probe za predstave institucionalnih kazališta. Na prvoj probi već sam postavila neke elemente scenografije iz fundusa koje sam znala da želim imati na sceni. Tehnika kazališta realizirala je to bez problema. Nitko se nije bunio što, bez prethodne najave, obrazloženja i klasičnog nacrt scene koji bi se trebao predati tehničkom direktoru puno prije prve probe s glumcima, tražim postavljanje elemenata iz fundusa na scenu za probu. Nitko nije rekao da „ne možemo stavljati elemente na scenu jer je večeras predstava“, nije im bio problem postaviti i maknuti ormare, kauč, šivači stroj, stol, stolice, rekvizite,.... Govorim ovo jer takva situacija najčešće nije moguća u kazalištu. Uobičajena kazališna produkcija velikih i većih kazališnih kuća jednostavno nema uvjeta raditi predstavu u realnom prostoru u kojem će se i igrati. Predstava se postavlja imaginarno, u nekom dugom prostoru, zamišljajući stvarne okolnosti, često i zamišljajući glumačku igru i glumačke reakcije do kojih je zatim u realnosti vrlo teško doći.

Takva zamišljanja i unaprijedna određenja predstave daju sigurnost redatelju, ravnatelju kazališta, producentu i ostalima da će predstava biti dobra, ili barem dovoljno dobra, da mogu planirati kome i kako će je prodati, da su svi sigurni i mirni oko toga što će se na sceni dogoditi... Stoga je vrlo malo rizika (osim onog koji sam po sebi u ovoj profesiji dolazi) u stvaranju kazališne predstave. Na svoju sreću, u mostarskom HNK-u imala sam priliku slobodno raditi s tim rizikom. Mogla sam četiri i pol tjedna imati probe u prostoru u kojem se predstava i igrala, mogla sam raditi sa stvarnim okolnostima, a one su za mene jedna od najvažnijih polazišnih točaka u stvaranju predstave. Prostor i bivanje u prostoru baza su za glumačku igru koju sam željela postići.

Gnijezdo se dugo radalo u meni. Ne samo kao konkretna predstava nego i sve metode koje su u njoj korištene. Ne uzimam zdravo za gotovo ni jedan kazališni element, ne želim ni da ga glumci tako uzimaju, a pogotovo ne publika. Zato mi je cilj očuditi bivanje u kazalištu i dolaskom u njega dobiti poseban osjećaj sudjelovanja, prisustva, pripadanja i dijeljenja. Radeći na *Gnijezdu*, željela sam promijeniti početnu poziciju susreta publike i izvođača – kako publika ulazi u dvoranu, kako se osjeća prilikom ulaska, kako joj ono što je dočekuje pomaže da se *oljudi*, da postane svjesna svog prisustva i dobrodošlice, da promijeni perspektivu iz „izvolite, glumci, zabavite me“ u „spreman sam biti dio ovog zajedničkog vremena i prostora“, da osjeti moguću važnost kazališta u svom životu te da zajedno s glumcima umjesto promatranja kroz četvrti zid postane svjesna da se nalazimo u istom prostoru i vremenu, kao da smo prisutni u nečijoj kuhinji ili dnevnom boravku. Željela sam da publika prestane biti publika sačuvana na distanci kao gledatelj, već da ih glumci svojom igrom uvuku kao sudionike ili svjedoke jedne priče koja time više nije samo jedna, nego niz priča koje se paralelno otvaraju u svakom pojedinom sudioniku. Da bih to postigla, radila sam s glumcima na prisustvu u prostoru koje nazivam *bivanje*. U početku, kad sam govorila o ovome, nisu me najbolje razumjeli, ali su se kroz probe koje su ih uvele u specifičan način igre brzo prepustili takvom bivanju i iz probe u probu sve dublje uranjali u tijela, misli i rečenice likova koje su igrali.

Osim posebnog rada s prostorom i tijelom u prostoru,

S glumcima mostarskog HNK-a željela sam raditi predstavu koja korespondira s onime što je ta zajednička prošlost i što je stvarnost, ne samo Mostara, nego paradigmatički, cijele bivše države

zanimala me je krhkost stvaranja rečenice, odnosno suptilnost probijanja misli kroz tijelo i glas kao odgovor na stvarno zbivanje i partnersku akciju i reakciju na to zbivanje i bivanje. S mostarskim glumcima isprobala sam jednu inačicu nečega na čemu radim već dugo i što nazivam *jazz-razgovor*. U ovom slučaju radilo se o strukturiranoj improvizaciji unutar koje glumci kroz radnje i bivanje izgovaraju samo jedan dio rečenica od „teksta“ koji postoji unutar njih i to tako da je rečenica potaknuta reakcijom na vlastito i grupno bivanje i zbivanje, uključujući i publiku. Ovaj glumački postupak glumci su prilično brzo i dobro prihvatili. Nakon prvotnog pokušaja izvlačenja iz predstave zbog „straha od improvizacije“ s prvom probom odmah su osjetili uzbuđenje koje im daje život u scenskoj igri kao i potencijal autorskog stvaranja i razvijanja glumačkog materijala. I potpuno su se predali stvaranju predstave pune vrole govora svakog lika tijekom probi, a to se nastavilo i na svakoj izvedbi. Počeli su živjeti u jednoj zajedničkoj kući, upoznavati jedni druge reagirajući onako kako bi reagirali da žive zajedno kao članovi jedne obitelji. Tako su se rodili „pravi ljudi“ koji su temi ove predstave pridonijeli stvarajući mnogoglasje i suzvučje. Na kraju nisu nastala *Agatina pisma*, nego se svilo *Gnijezdo*, a poezija Marka Tomaša doprinijela je produbljanju unutar njihovih svjetova likova koje su glumci oživjeli.

Strepili smo i s uzbuđenjem iščekivali reakcije publike. Sve se moglo urušiti s njihovim dolaskom, ali prava igra i atmosfera predstave mogle su se dogoditi tek s njihovim prisustvom, a to nismo mogli isprobavati tijekom rada na predstavi. Na prvim javnim probama publika je reagirala onako kako smo htjeli i tad se stvorila nova dimenzija predstave koja je pomogla da se *gnijezdo* zaokruži. Ako gledatelji prihvate juhu na kraju, znači da su uronili i da im se sviđjelo - to nam je bilo u mislima. A kad su nam počele

Ne uzimam zdravo za gotovo ni jedan kazališni element, ne želim niti da ga glumci tako uzimaju, a pogotovo ne publika. Zato mi je cilj očuditi bivanje u kazalištu i dolaskom u njega dobiti poseban osjećaj sudjelovanja, prisustva, pripadanja i dijeljenja

li pomagati sa spremanjem suda i čišćenjem, ne želeći samo tako izaći iz dvorane, ushit svih koji su na bilo koji način doprinijeli stvaranju predstave bio je neopisiv, jasno nam je bilo da je predstava uspostavila drukčiju kazališnu komunikaciju i otvorila mjesta koja se nismo usudili sanjati. Svaka izvedba, svaki susret s novom publikom donosi nove nevjerovatne osjećaje dijeljenja koji iznova pune gnijezdo i stvaraju nove inspiracije za izvedbe.

Tijekom rada na *Gnijezdu*, a pogotovo sada s odmakom, mogu istaknuti veliku prednost ovog kazališta, ansambla i svih ostalih koji ga čine. Zbog neopterećenosti glumaca gomilom poslova sa strane, izvan kazališta, i zbog mogućnosti da se u potpunosti posvete radu na predstavi moguće je dobiti kompaktnost i sinergiju koja nije česta u kazalištima koje poznajem. Osim toga, srdačnost, prijateljstvo i bliskost svih zaposlenika koji dobrom voljom rješavaju sve što treba riješiti, kao i dobra atmosfera u kazalištu, čine barem polovicu dobre predstave. Trebalo je samo postaviti prostor, odrediti pozicije likova i odnose jednih prema drugima, ništa sileći, samo ih nježno puštajući da žive u postavljenom prostoru kuće i kazališta na jednom zajedničkom mjestu. I onda kao da se sadržaj slio u predstavu. Kao da se sadržaj grada, države, regije, povijesti, emocija i intimnih odnosa slio u likove koje su glumci utjelovili.

Zahvalna sam što su se u veljači i ožujku 2018. godine stvari tako posložile da nam se dogodilo *Gnijezdo*.